

LA PRESENCIA D'UNA DAMA AL CLAUSTRE. ESTUDI I EDICIÓ DEL TESTAMENT I LA INSCRIPCIÓ FUNERÀRIA D'ELIONOR DE CABRERA

BRÍGIDA NONÓ I RIUS
ANNA GIRONELLA I DELGÀ

Pot semblar agosarat per part nostra parlar d'Elionor de Cabrera quan tants d'altres estudiosos n'han parlat. També som conscients que pot semblar estrany parlar-ne en un monogràfic dedicat a la Catedral de Girona. Ara bé, estrany no ho és, perquè la capella que fundà aquesta dama al claustre s'afegeix als elements arquitectònics i artístics de què es parla en aquests annals i, ben al contrari que agosarat, creiem que val la pena afegir-nos als investigadors que ens han precedit després de la troballa del testament d'Elionor al fons de Cabrera i de Bas de l'Arxiu Ducal de la Casa Medinaceli –en concret entre les còpies en microfilm dipositades a l'Arxiu de Poblet–, perquè considerem que pot aportar dades complementàries als estudis anteriors.

De fet, aquest estudi concret neix d'una investigació prèvia sobre les inscripcions del claustre de la catedral; el catàleg que resultà d'aquesta recerca presentava més d'un centenar d'inscripcions, la majoria epitafis, de les quals menys d'una desena corresponien a sepultures de dones. D'aquests pocs testimonis femenins en destacava un, i destacava sobretot perquè la inscripció estava inserida en una capella a part, decorada amb relleus, escuts i una escultura; una capella doncs que destaca entre els murs del claustre (Nonó 2003).

Qui és Elionor de Cabrera? Joaquim Botet i Sisó i, un segle més tard, Jaume Marquès són els que ens han aportat, fins ara, més informacions sobre aquest personatge, tot i que fou el pare Fidel Fita el primer que ja vinculà la capella a Elionor de Cabrera l'any 1876 (Fita 1876, pàg. 105; Botet 1889; Marquès 1960). Botet i Sisó i Marquès van partir de l'estudi de la inscripció,

que no deixava clara la identificació, i el van complementar amb documentació de la cúria episcopal. Botet i Sisó fou el primer que va publicar la inscripció d'aquesta sepultura l'any 1889 a *L'Avens*, tasca que avui li agraïm sincerament ja que el pèssim estat de conservació en què es troba dificulta la seva lectura. En ella va llegir que la dona allí sepultada era mare del noble vescomte de Cabrera i que era originària de Castella, tot i que no es va atrevir a donar el nom del seu pare (Botet 1890, pàg. 227). Val a dir que prèviament tant Enric Claudi Girbal com Narcís Roca, el 1866 i el 1888 respectivament, ja n'havien donat una primera interpretació, tot i que errònia: ells atribuïren la sepultura a la comtessa Ermessenda.

Botet i Sisó és el qui estableix la primera aproximació biogràfica de la dama en qüestió a partir de la interpretació que dona a la inscripció; de totes maneres ell no publicarà aquesta inscripció sinó que ho farà, el 1960, Jaume Marquès que llegeix: *Hic jacet nobilis domina Dompna Eleonor de CAPRARIA, MATER NOBILIS VICECOMITIS DE CAPRARIA, QUE FUIT ORIUNDA DE CASTELLA, CUIUS PATER FUIT D. DE AQUILARIO* (Marquès 1960, pàg. 20)¹. Ens trobem doncs davant la sepultura d'Elionor de Aguilar, filla de don Gonzalo Yáñez de Aguilar, dona de Bernat de Cabrera, senyor del castell d'Anglès i mare del vescomte Bernat de Cabrera,² que heretà el títol de Marquesa, comtessa d'Empúries pel seu casament amb el comte Pons Hug IV i vescomtessa per l'herència del seu pare Guerau VI de Cabrera. Les dades referents al seu llinatge es poden complementar gràcies a la presència de determinats escuts d'armes que trobem esculpits en la sepultura: l'escut de la família Cabrera, el de la casa d'Aguilar, i el de la casa de Cardona, de la qual sembla que descendia la seva mare, Berenguera de Cardona; es pot dir que aquests escuts, en concret el referent a la casa d'Aguilar, porten més problemes que solucions, no només pel seu deteriorament sinó perquè la seva identificació és problemàtica. No sabem exactament quan va néixer, només que cap al 1290 es casa amb Bernat de Cabrera, pare, del qual en queda vídua cap al 1332

¹ Seguint la publicació de Jaume Marquès presentem en minúscula les paraules que ell va interpretar i en majúscula les paraules que encara es podien llegir sobre la pedra.

² El vescomte Bernat de Cabrera és anomenat en alguns documents Bernardí per distingir-lo del seu pare. Cal dir que Elionor en alguns casos és anomenada vescomtessa erròniament (Pontich ca 1738).

(Marquès 1960, pàg. 23). El 1333 Elionor dicta el testament que aquí estudiem, però, també segons Marquès, la seva mort deu ocórrer pels volts de 1337, mai abans sinó després, tal i com explicarem tot seguit.

Si comparem la inscripció funerària amb el testament podem contrastar i completar les dades ja publicades. En aquest testament de 1333 estableix la seva sepultura a la capella que va fer construir al Claustre de la Catedral, citant-lo: *eligimus autem sepulturam nostram in tumulo sive tumba quod sive quam si fecimus in capella quam construi fecimus in Claustro ecclesie Sedis Gerundensis ad honorem Dei et beate Marie et tocius curie celestis et beatorum Archangelorum Gabrielis et Raphaelis*. Afegeix a més que d'aquesta sepultura en té un document del Capítol de la Catedral; aquest document segurament és la llicència que rep del capítol el 18 de juliol de 1331 per construir una capella dedicada als sants Gabriel i Rafael i fixar-hi la seva sepultura. Aquesta llicència ve precedida per la fundació d'un benefici presbiterial a la capella que vol fer construir i d'un altar dedicat als arcàngels Gabriel i Rafael –a on institueix també una llàntia que cremi dia i nit– amb data de 24 de juny de 1331; i és precisament aquesta fundació la que queda gravada en la inscripció: *in hoc altari perpetuum presbiterum INSTITUIT, CUI CCCC SOLIDOS RENDALES ASIGNAVIT, ET ANNIVERSARIUM CONVENTUALE FIERI AC CANONICAM PORTIONEM DUPLICARI MANDAVIT IN DIE SANCTORUM GABRIEL ET RAPHAEL*.³ És a dir, a més del benefici hi va fundar un aniversari conventual, va fer doblar la distribució canònica el dia de la festivitat dels sants Gabriel i Rafael i hi va assignar quatre-cents sous com a renda. A més, segons el testament, hi va llegar 100 sous *pro missis celebrandis ipsa die* –el dia de la seva mort– *in ecclesia Gerundensis*. Creiem que cal assenyalar que la llicència de la qual hem parlat ja és referenciada pel pare Fita, i també per Joaquim Botet i Sisò i Jaume Marquès, que citen a més el document de fundació del benefici. Aquesta llicència ens dona la situació on es construirà la capella: *in claustro ecclesiae Gerundensis (...) in illo angulo qui est post ultimam capellam operis novi ipsius ecclesiae iuxta campanile eiusdem*,⁴ a la galeria sud del claustre.

³ Donem la referència i la transcripció completa del testament a l'apèndix documental d'aquest treball.

⁴ A.D.G., *Liber notularum* 4, fol. 132v. Botet i Sisò i Marquès ens donen la referència d'altra documentació consultada, avui conservada a l'Arxiu Diocesà de Girona.

No podem establir la data d'inici de la construcció de la capella, però en el testament ordena als seus marmessors que el dia que mori encarreguin la realització de la sepultura. No tenim cap altra constància escrita d'aquesta sepultura, per tant no podem dir amb certesa que fou ella directament qui va encarregar l'original obra escultòrica que la decora, potser val la pena recordar-la. La caixa sepulcral és decorada per la part davantera per unes arcuacions on s'intueix la presència d'unes figures d'orants i/o plorants, element que Marquès (Marquès 1960, pàg. 20) considera un possible senyal que l'obra restà inacabada per la mort prematura de la dama. Però allò més destacable del sepulcre és, potser, la imatge que hi ha esculpida al damunt de la tapa de la caixa sepulcral, una imatge viva i realista figurant la difunta jacent, amb el cap damunt d'un coixí i recolzant els peus damunt de dos gossos que sostenen també dues figures humanes; una imatge de tal realisme que permet distingir, per exemple, l'agulla que sosté la toga que li cobreix el cap. Malauradament no es coneix el nom de l'escultor d'aquesta obra, però Freixas el situa com a precedent de Guillem Morell (Freixas 1983, pàg. 108); pel que fa al constructor de la capella podríem anomenar Guillem de Cors, que tant Fita com Marquès citen com a mestre d'obres de la seu el 1331.

Tampoc no sabem quin taller va executar la inscripció de la sepultura, ni ens ha arribat cap document on constés l'encàrrec d'aquesta –per tant no sabem si aquest és el text que Elionor volia realment que s'hi inserís. Ara bé, en el seu testament especifica un llegat de 10 sous al *magistro qui scribet picando die obitus nostri in tumba nostra*. Jaume Marquès s'aventura a datar la seva mort l'1 d'abril de 1337, interpretant un fragment quasi desaparegut de l'epitafi com a *que obiit kalendis aprilis anno Domini m^o ccc^o xxx^o vii^o (?)*, data que ell mateix posa entre interrogants (Marquès 1960, pàg. 21). Que la defunció succeí un 1 d'abril no és gens aventurat, ja que aquest és el dia en que se celebrava, a la seu, l'aniversari de la seva mort, data que va quedar registrada en el Llibre d'Aniversaris de la Seu; i de fet, Elionor fa un llegat de 5 sous al *clerico qui scribet in libro aniversariorum consueto ecclesie Gerundensis die obitus nostri*. I al 1337 perquè la documentació conservada cita Elionor fins a l'any 1336, per tant es dedueix que morí al 1337 o alguns anys més tard. Marquès comenta que el fet que el 21 de juny de 1336 Elionor fundés una almoina de tela per a 10 pobres per l'aniversari de la seva mort indica que la dama devia pressentir la seva mort.

Tant Botet i Sisó com Marquès assenyalen que els 400 sous amb què Elionor dotà el benefici que fundà a la catedral eren els 400 sous que el 22 de

juny de 1331 el seu fill li donà per a les seves lliures voluntats, aquests sous, segons s'explicita, provenien de les rendes del castell d'Anglès. Però segons testament destinarà altres rendes per a la sustentació d'aquest benefici, del qual recordem que se'n reserva el dret de patronatge, i per al seu fill o el bisbe de Girona. D'entre les rendes que destina a aquesta obra pia i també per a l'execució de les seves voluntats destaquem les que provenen de les vendes dels seus béns al castell d'Anglès, les rendes que tenia sobre Girona i les rendes del castell de Montclús, algunes de les quals ja cedeix en donació al seu fill Bernat, donacions de les quals n'especifica els documents expeditos.

Però la relació d'Elionor amb la seu té continuïtat en altres llegats pietosos que estableix en el seu testament: dóna 5 sous a la Creu de la Catedral, 100 a les obres de la seu que s'estan portant a terme en aquells anys, 20 a les confraries de la catedral i 100 sous més *pro missis canendis*, a més d'una almoïna de pa anual per als pobres que assisteixin a la seva tomba el dia de la seva mort i l'endemà de Tots Sants.

Com hem vist la relació d'Elionor amb la catedral de Girona és bàsicament religiosa, pietosa; de fet la seva generositat sembla que li atorga el dret de ser sepultada en el seu claustre. Però la pietat d'aquesta dama s'estén més enllà dels murs del claustre gironí: estableix llegats pietosos a les principals institucions benèfiques i religioses de la ciutat i també dels territoris del seu domini. De fet la vinculació dels Cabrera amb Girona ve d'antic, ja que havien posseït i posseïen diversos drets a la ciutat. El testament d'Elionor és tan prolífic en donacions que podem dir que ens permet d'establir un mapa detallat dels centres assistencials i conventuals que més atreïen la pietat gironina de l'època. Per exemple fa donacions a les creus de Sant Pere de Galligants, de Sant Martí sa Costa o de Sant Jaume de Pedret, entre d'altres. També al convent dels predicadors, on deixa diners per fer altar a sant Blai, al convent dels framenors –també fa un llegat per fer-hi un altar dedicat a santa Bàrbara–, al convent de Santa Maria de la Mercè dels Captius, al convent de Santa Maria del Carme –on vol fer edificar una capella i altar a sant Cristòfor i la dota amb els diners necessaris per a misses i ornaments. També fa llegats al monestir de Sant Daniel, al convent de Santa Clara, a l'Hospital Nou, a l'Hospital de la Seu, a Sant Felú, a Sant Genís, a Santa Maria de les Puel·les o a l'Almoïna del Pa de la Seu. Es pot dir que fa llegats a tots els ordes mendicants establerts a Girona, fet que ens demostra que es mou en el corrent de renovació espiritual de l'època, un corrent espiritual que fructifica a les ciutats i que, per tant, alimenta aquests ordes men-

dicants així com altres fundacions assistencials.

D'entre els centres religiosos dels seus senyorius que se citen en el testament apareixen el monestir de Valldemaria, les esglésies de Santa Maria i Santa Margarita d'Anglès, la capella de Sant Miquel del castell d'Anglès, la capella del castell de Montclús i d'altres esglésies i capelles. Fa un esment especial, però, al monestir de Sant Salvador de Breda, on institueix un benefici i un altar a sant Bartomeu que dota amb les rendes de Montclús i se'n reserva el dret de patronatge; ordena també que del que resti de les rendes es faci edificar un hospital a Hostalric, tot i que serà el seu fill Bernat qui engegarà definitivament aquest projecte, i si no, que es doni als pobres i a les *virgines pauperes maritandas* d'Hostalric i del lloc de Montclús.

Elionor és una dona religiosa, ho denoten els seus actes i llegats, però creiem que val la pena assenyalar també la seva forta idea de llinatge. Se sent mare d'un noble destacat, malgrat que Bernat de Cabrera, en aquests moments, encara no ha començat la seva carrera més famosa com a conseller de Pere III –famosa a més perquè el portarà a la seva injusta execució. Aquesta idea de llinatge es percep per exemple en els escuts d'armes que es fa esculpir en la seva sepultura, que són de fet els escuts que la identifiquen: l'escut de Cabrera del seu marit, l'escut d'Aguilar del seu pare⁵ i l'escut dels Cardona de la seva mare.

A més de deixar constància dels seus antecessors, Elionor es recorda dels seus descendents en el seu testament. Fa llegats diversos als seus fills i filles, sense comptar Bernat, i als seus néts i nétes, els quals trobem vinculats a famílies nobles de la zona i també a institucions monàstiques i conventuals de renom. Una de les seves filles casa amb Bertran de Castellet, la seva filla Marquesa esdevé abadessa de l'abadia cistercenca de Pedregall, i altres filles i nétes són monges dels monestirs de Vallbona, de Sixena i també de Pedralbes.

Potser no hem aclarit gaires dubtes sobre la figura d'Elionor de Cabrera, malgrat tot creiem haver aprofundit, una mica més, en la relació d'Elionor amb Girona i la seva catedral, però el que sobretot ens han permès

⁵ Cal dir que aquest escut, una àguila bicefal, presenta diverses dificultats d'atribució comentades llargament en un article per J. M. Solà-Morales, que especifica que aquesta àguila bicefal no és del tot identificable amb la família paterna d'Elionor; ell apunta que es correspondria millor amb una àguila monocèfala, i la trobem a l'entrada de la capella. També apunta que aquesta àguila pot referir-se al senyoriu d'Anglès (Solà-Morales 1961).

estudiar el seu testament, la seva sepultura i la seva biografia, és la relació d'una dona amb el seu entorn familiar i social.

BIBLIOGRAFIA

- BOTET I SISÓ, J. (1888): *El sello de D. Ramón de Cabrera*, "Revista de Gerona", XII, pàgs. 201-205.
- BOTET I SISÓ, J. (1890): *Sepulcro de Eleonor de Cabrera*, "Revista de Gerona", XIV, pàgs. 225-230. Traducció al castellà de l'article publicat a "L'Avens", octubre 1889.
- FITA, F (1876): *Los Reys d'Aragó y la Séu de Girona*, 2a sèrie, Barcelona.
- FREIXAS, P (1983): *L'art gòtic a Girona, segles XIII-XV*, Girona, pàgs. 107-109.
- MARQUÈS I CASANOVAS, J. (1960): *El sepulcro de D.ª Leonor de Cabrera en la Seo de Gerona*, "Revista de Gerona", 12, pàgs. 19-25.
- MARQUÈS I CASANOVAS, J. (1963): *Le cloître de la Cathédrale de Gérone*, Girona.
- NONÓ I RIUS, B. (2003): "Aquí es redacten i s'esculpeixen inscripcions". *Aproximació al Corpus epigràfic de la ciutat de Girona*, Girona.
- PONTICH, Sulpici (ca 1738): *Repertori Alfabètic*, vols 11 i 12.
- ROCA, J. N. (1888): *Los templos y claustros románicos de Gerona*, "Revista de Gerona", XII, pàgs. 208-216.
- SOBREQUÉS, S. (1957): *Els barons de Catalunya*, Barcelona.
- SOLÀ-MORALES, J. M. de (1961): *En torno a la Capilla de D.ª Leonor de Cabrera de la Seo gerundense*, "Revista de Gerona", 17, pàgs. 7-21.

APÈNDIX DOCUMENTAL

1333, juny 2.

Testament d'Elionor de Aguilar, muller de Bernat de Cabrera i mare del vescomte Bernat de Cabrera.

A.A.D.M.(Sevilla)-Arxiu de Poblet (còpies en microfilm), Secció Cabrera i Bas, L-8/21 (rodet 977, fotogrames 377 i 378). Pergamí.

Radix originalis peccati ad posteros miserabiliter derivata fermentum efficitur corruptibile quo incorrupta. Primo in primis parentibus fructu verite arboris ipsi ade corrupta cum omnium tota humana natura, cur nemo carere post vicio primitivo et sic non parcuter alicui nobili vel ignobili pauperi vel diviti, seni vel iuveni, omnes eis mors conviter ad se trahit invitos et si invenes cicuius et senes quam sint ex aeris tempore inane florescit erba et vespere cito decidat et arescit, ita in iuventute homines clarescunt et in senectute decidunt et nigrescunt. Cur nos domina Alienor, uxor nobilis Bernardi de Capraria, in senectute constituta spectantes anxie extremam solutionem nostri corporis nature debitum iugitur tremebundo, in toto nostro secuto sensu memo-

ria et loquela disponentes de rebus nostris, in nomine Christi et Virginis matris eius facimus, condimus et ordinamus testamentum nostrum, in quo eligimus manumissores nostros confidenter dominum Gestonem, Dei gratia⁶ Gerundensis episcopum, et nobiles ac carissimum filium nostrum Bernardum, Dei gratia vicecomitem de Capraria, et Othonem de Montecatheno, carissimum consobrinum nostrum, et venerabilem abbatem ecclesie Sancti Felicis Gerunde qui est et pro tempore fuerit, et venerabiles Arnaldum de Monterotundo, canonicum, et Bernardum de Albis, presbiterum de capitulo Gerundensis, et venerabilem et religiosum fratrum Arnaldum de Episcopali, priorem domus Sancte Marie de Carmelo Gerunde. Quibus omnibus et quinque, et quatuor, et tribus, damus et concedimus plenum posse omnia petendi, exhigendi et recipiendi bona nostra et iura, et ea distribuendi prout hic invenerint ordinatum sine dampno suo et rerum suarum. Ita tamen quod in omnibus supradictis sit semper unus de ipsis dictus religiosus frater Arnaldus de Episcopali, ubicumque sit si vixerit, et post eius obitum quicumque prior fuerit domus Beate Marie de Carmelo predicta, concedentes et dantes in qua dictis manumissoribus nostris et tribus ex ipsis plenam et liberam potestatem monendi et ducendi eas racione dicte manumissorie, tam per se quam per procuratorem seu procuratores quem vel quos constituere possint ante licem contestatam et post et agendi, deffendendi, excipiendi, reponendi, iurandi de calumpnia et alterius cuiuslibet generis iuramentum prestandi et ius firmandi, et inde bona dicte manumissorie obligandi et omnia alia faciendi que in iudiciis exhiguntur et que nos facere possemus personaliter constituta. In primis et ante omnia volumus et mandamus iniurias nostras restitui et debita nostra persolvi de bonis nostris simpliciter et de plano ad cognitionem domini episcopi Gerundensis et venerabilis religiosi superioris nominati, ubicumque fuerit si vixerit, et si decesserit ad cognitionem prioris qui pro tempore fuerit domus de Carmelo predictae, et venerabilium Arnaldi de Monterotundo et Bernardi de Albis predictorum si vixerint vel illius quem dictus dominus episcopus duxerit eligendum, recognitis prius scriptis, albaranis et instrumentis quibuscumque ubicumque inventa fuerint facientibus pro premissis. Eligimus autem sepulturam nostram in tumulo sive tumba quod sive quam si fecimus in capella quam construi fecimus in claustro ecclesie Sedis Gerundensis ad honorem Dei et beate Marie, et tocuis curie celestis, et beatorum archangelorum Gabrielis et Raphaelis, que ibidem fiat de bonis nostris honorifice ad noticiam manumissorum nostrorum, in quo siquidem tumulo nostrum corpus tumuletur die obitus nostri, de qua siquidem sepultura habemus publicum instrumentum venerabilis capituli ecclesie Gerundensis; et pro missis celebrandis ipsa die in ecclesia Gerundensis dimitimus centum solidos, iurantes etiam per Deum et eius Sancta quatuor Evangelia, corporaliter a nobis tacta, ipsam sepulturam de presenti et quod ipsam non mutabimus, renunciantes etiam expresse quod per aliqua que nos ordinaremus, vel iuberemus, vel aliqui alii nos volentes ad hoc inducere ordinarent ipsa sepultura non posset mutari, et hoc volumus habere roboris firmitatem virtute iuramenti predicti. Item dimitimus cruci Sedis Gerunde viginti solidos; item crucibus Sancti Felicis, Sancti Petri de Gallicantu et Sancti Martini de Costa Gerunde, cuilibet decem solidos; item crucibus de Mercatallo, Sancti Nicholai, Sancti Jacobi de Pedreto, et

⁶ Gestonem Dei gratia *interlineat*.

Hospitalis Novi et Sancte Eulalie, cuiuslibet ipsarum tres solidos; et volumus quod ipse cruces nostre intersint sepulture alia nichil capiant de legatis predictis. Item dimitimus mensibus fratrum predicatorum et fratrum minorum, cuiuslibet ipsarum centum solidos. Item operi Sancte Marie Mercedis captivorum Gerunde quinquaginta solidos. Item dimitimus duo milia solidos pro edificacione facienda unius capelle in qua construatur altare Sancte Lucie in ecclesia monasterii fratrum Beatissime Virginis Gloriose de Carmelo Gerunde, ita quod dicti fratres ipsius monasterii teneantur se obligare cum instrumento publico dictis nostris manumissoribus et specialiter domino episcopo Gerundensis, qui est vel pro tempore fuerit, quod celebrent unam missam deffunctorum pro anima nostra et omnium fidelium deffunctorum perpetuo qualibet die in ipsa capella cum fuerit condita, retinentes tamen nobis quod si nos in vita nostra aliquod poneremus in ipsa capella nec in opere ipsius quod diminuatur de duobus mille solidos supradictis quos dimisimus ad faciendum capellam predictam; et etiam dimitimus ipsi capelle ornamenta omnia cum quibus pro anima nostra iam celebratur missa in hospicio nostro. Item dimitimus mense dominarum monasterii Sancti Danielis Gerunde quinquaginta solidos. Item operi monasterii Sancte Clare centum solidos, ita tamen quod omnes domine laice ipsius monasterii, et etiam omnes religiosi et religiose predicti teneantur interesse nostre sepulture et rogent Deum pro anima nostra. Item dimitimus pauperibus Hospitalis Novi Gerunde decem solidos. Item pauperibus Hospitalis Sedis Gerunde decem solidos. Item operi Pontis Lapidis de Mercatallo Gerunde decem solidos. Item operi Sedis Gerunde centum solidos. Item confratrie ipsius Sedis viginti solidos. Item cuiuslibet confratrie in qua sumus et fuerimus tempore mortis nostre decem solidos. Item monasterio de Valle de Maria quinquaginta solidos. Item operi ecclesie Sancti Felicis Gerunde quinquaginta solidos. Item pro missis canendis in ecclesia Sancte Marie de Anglesio decem solidos. Item pro missis canendis in ecclesia Sancte Margarite de Anglesio decem solidos⁷. Item dimitimus pro ornamentis altaris Sancti Michaelis siti in capella Sancti Michaelis de Anglesio decem solidos. Item pro uno pallio⁸ altaris Sancti Amantii sito in capella Sancti Amantii loci de Anglesio triginta solidos. Item ipsi capelle pro ornamentis altaris decem solidos. Item pro missis celebrandis in capella sanctorum Justi et Pastoris quinque solidos. Item pro missis celebrandis in capella Sancti Michaelis de Cumba rotunda quinque solidos. Item pro missis canendis in capella Sancti Petri Çarocho quinque solidos. Item pro missis canendis in ecclesia Sancti Danielis de Truerats quinque solidos. Item pro missis canendis in ecclesia de Vitariis decem solidos. Item pro missis canendis in ecclesia Sancte Marie de Palacio decem solidos. Item pro missis canendis in ecclesia Sancti Stephani de Pineda decem solidos. Item pro missis canendis in capella de Montecluso decem solidos. Item pro quodam reretaule faciendo ad opus altaris Sancti Aciscli ecclesie de Sancto Acisclo viginti quinque solidos nisi ipsum reretaule dicto altari daremus de vita nostra. Item pro

⁷ Item pro missis canendis in ecclesia Sancte Margarite de Anglesio decem solidos *interlineat*.

⁸ pallio *interlineat*.

missis canendis in Sede Gerunde centum solidos. Item fratribus de Carmelo Gerunde centum solidos. Item dimitimus fratri Arnaldo de Episcopali predicto propter multos labores quos pro nobis sustinuit et propter multa servicia que nobis fecit et ab ipso recepimus ducentos solidos. Item fratri Bernardo de Villanova de ordine fratrum minorum Gerunde centum solidos et quod roget Deum pro anima nostra. Item pro ornamentis ecclesie Sancti Genesii de Gerunde decem solidos. Item altari Sancte Marie Puellarum Gerunde decem solidos. Item dimitimus pro pauperibus verecundantibus induendis et elemosina eroganda quadringentos solidos dividendos ad cognitionem dictorum nostrorum manumissorum, ita tamen quod prius provideatur de ipsis illis qui nobiscum morati fuerint et morabuntur si necessarium eis fuerit. Item pro missis canendis in altari Sancti Marthi Hospitalis Novi Gerunde viginti solidos. Item cuilibet nostrorum manumissorum qui utatur et uti voluerit officio ipsius manumissorie unam marcham argenti. Item volumus et iubemus quod omnes illi qui nobiscum permanebunt in fine nostro et etiam permaneserant remunerentur de bonis nostris et eis satisfiat noticie manumissorum nostrorum nisi per nos eis satisfatium fuerit in vita nostra. Item dimitimus magistro qui scribet picando die obitus nostri in tumba nostra decem solidos. Item clerico qui scribet in libro aniversariorum consueto ecclesie Gerundensis die obitus nostri quinque solidos. Item dimitimus nobili carissimo filio nostro Bernardo, Dei gratia vicecomiti Caprarie, viginti agnos aureos iure institutionis et pro hereditate sua materna, et in ipsis et in aliis que iam sibi dedimus ipsum heredem facimus et instituimus. Item dimitimus eidem nobili filio nostro illos quatuordecim milia solidos quos habemus et nobis pertinent in quarta parte decime de Sancto Acisclo, ita quod nobis [...]tintis revertantur nec etiam aliis, ita tamen quod si dictis nobilis vicecomes filius noster questiones seu demandas vel alii nomine eius et pro eo faciebant in et super bonis nostris pro habendo complemento de legitima, quod recipiat et teneatur recipere in complemento dicte sue legitime dictos quatuordecim mille solidos. Item dimitimus venerabilibus et carissimis dominabus Marchesie, Dei gratia abbatisse monasterii⁹ de Pedregallo, et Constancie, moniali monasterii Vallis Boni, filiabus nostris cuilibet earum iure institutionis et pro hereditate et legitima sua materna quinquaginta agnos auri, et in ipsis et in aliis que iam eius dedimus ipsas heredes facimus et instituimus. Item dimitimus nobili et carissime domine Alienor de Castelleto, filie nostre, iure institutionis pro hereditate sua materna quinquaginta agnos auri, et in hiis et aliis que sibi iam dedimus ipsam heredem instituimus. Item dimitimus domine Costancie, nete nostre, uxori venerabilis Petri de Malemane, quinquaginta agnos auri, et ad solvendum, faciendum et complendum omnia legata superius per nos facta et iniurias nostras restituendas, et debita nostra persolvenda et alia superius per nos dicta et ordinata, obligamus et assignamus omnia bona nostra mobilia et immobilia que habebimus tempore mortis nostre in castro de Anglesio et intus Gerundam vel alibi, et etiam redditus ipsius castri quos percipere et habere debemus per unum annum post finem nostrum. Et etiam omnes redditus de Montecluso quos percipere et habere debemus per duos annos post obitum nostrum secundum quod lacius continetur in instrumentis permutationum que fecimus cum dicto nobili filio nostro, pro redditibus quos dedimus altari Sanctorum

⁹ monasterii *interlineat*.

Gabrielis et Raphaelis, valentes et mandantes quod manumissores nostri ea omnia vendant cui et quibus voluerint pro illis preciiis quibus eis visum fuerit, et ipsa precia recipiant et de ipsis compleant contenta superius in nostro testamento. Dando potestatem manumissoribus nostris predictis faciendi apocham et apochas de dictis preciiis, et firmandi instrumenta vendicionum de predictis et emptores in possessionem ponendi et mitendi, et de eviccione dampno missionibus et intercem bona nostra, emptoribus obligandi et omnia alia faciendi que circa dictas vendiciones fuerint necessaria et opportuna. Volentes et mandantes quod si forte aliquis seu aliqui impediabant beneficia nostra que nos decarimus in redditibus vel alij ubicumque fuerint, quod dicti manumissores invent eosdem redditus et beneficia ad deffendendum. Preterea cum in hereditamento seu donacione quam seu quod iam fecimus dicto nobili vicecomiti et carissimo filio nostro de castro de Anglesio et eius pertinenciis et iuribus inter alia retinuerimus et voluerimus quod si contracto matrimonio inter ipsum nobilem et nobilem dominam Tibors, nunc eius uxorem, contigeret ipsum mori sine infante vel infantibus ex ipso matrimonio conceptis et natis, quos seu quem ad etatem perfectam non pervenissent, quod in ipso casu dicta donacio esset irata et nulla, et nobis vel nostre heredi, vel illi seu illis ad quem nobis ad quos vellemus et duceremus ordinandum in nostro testamento vel alio modo, libere reverterentur ad nostras voluntates, vel nostri heredis, vel illorum quos voluerimus faciendas perpetuo prout hoc et alia in instrumento ipsius donacionis confecto · XIII · kalendas septembris anno Domini · M° · CCC° · XX° · sexto, in posse Bernardi de Pongrio, publici Castilionis notarii lacius continentur. Nunc volentes et cupientes ampliare dictum hereditamentum volumus quod non obstantibus condicionibus in dicto instrumento contentis ipsius hereditamenti et expressas, quod si ipse nobilis filius noster carissimus mori quicumque sine liberis egintis qui ad etatem perfectam non pervenirent contigerit, et ipsos liberos mori contigerit sine libero aut liberis legitimis qui ad etatem perfectam non pervenirent ex dicto matrimonio vel alio sive aliis matrimoniis per dictum nobilem filium nostrum celebratis, quod dictum castrum de Anglesio cum eius redditibus, iuribus et pertinentiis revertantur nobili Otono de Montecatheno si vixerit, vel eius heredi qui erit dominus de Calidis et de Lacustaria. Et in casu quo dictis nobilis vendiderit vel cambium fecerit de ipsis locis de Calidis et de Lacustaria, volumus quod revertantur eius heredi vel cui voluerit, ita tamen quod in casu quo ipsum castrum ad ipsum pervenerit vel eius heredem, quod dictis nobilis vel heres predictis teneatur dare et tradere dictis nostris manumissoribus priusquam intrent nec recipiant possessionem ipsius castri, nec de redditibus et iuribus dicti castri quinquaginta milia solidos barchinonensis infra duos annos, et quod prefati nostri manumissores teneant et accipiant redditus et iura ipsius castri infra dictos duos annos nisi ipse ea omne vellet, et quod ea ipsi manumissores minime recipiant in solutum dictorum quinquaginta mille solidos. De quibus redditibus et iuribus volumus dari predicatoribus Gerunde mille solidos pro quadam capella facienda ad honorem Dei et beati Blasii, de quo ibi altare construatur, et fratribus minoribus Gerunde mille solidos per quadam capella edificanda in qua construatur altare Sancte Barbare ad honorem Dei et ipsius sancta, et mille solidos fratribus de Carmelo Gerunde pro edificanda ibi quadam capella in qua construatur altare Sancti Christophori ad honorem Dei et ipsius sancti. Et de ipsis quinquaginta mille solidos, si ipsi causis acciderint, volumus dari venerabili domine Marchesie, filie nostre abbatisse monasterii iamdicti, quinque mille solidos, et venerabili domine Constancie, moniali ipsius monasterii de Valdebona,

quinque mille solidos. Item iamdicte domine Alienor de Castelleto, filie nostre, vel si ipsa decesserit eius heredi vel illis quibus voluerit, decem mille solidos. Item Bernardo et Raimundo Berengario, nets nostris, cuilibet eorum mille solidos. Item Perspto de Castelleto, net nostro, quingentos solidos. Item Bertrando de Castelleto, net nostro, quingentos solidos. Item domine Costancie, nete nostre, pro suis voluntatibus faciendis decem mille solidos. Item domine Blanche de Castelleto, moniali monasterii de Sexena, nete nostre, mille solidos. Item domine Alienor, nete nostre moniali monasterii de Vallebona, mille solidos. Item domine Francische, nete nostre moniali ipsius monasterii de Sexena, quingentos solidos. Item domine Clare, nete nostre moniali monasterii de Pedralbes, quingentos solidos. Item volumus et ordinamus quod de illis quatuordecim mille solidos remanentibus ex dictis quinquaginta mille solidos emanatur redditus qui dentur et dividantur amore Dei pauperibus induendis die obitus nostri et in crastinum Omnium Sanctorum in pane dando pauperibus Ihesu Christi supra tumulum nostrum quolibet anno. Et volentes tamen et nobis retinentes quod si dictos nobilis Otho nollet tradere dictos quinquaginta mille solidos infra duos annos ut preffertur, quod dictum castrum cum dictis redditibus et iuribus vendatur per dictos nostros manumissores, et quod inde fiant ea omnia que de dictis quinquaginta milibus solidos ordinavimus, et de eo quod inde superaverit fiat complementum quarto Elemosine Panis Sedis Gerunde, et siquid inde superaverit detur quarto Sancti Felicis Gerunde ad cognitionem dictorum manumissorum. Item ordinamus quod si prefate nobiles Marchesia et Constancia, filie nostre, tempore mortis nostre non vixerint, volumus quod de ipsis decem mille solidos quos eis astruximus et dimisimus emanatur redditus qui addantur quarto Elemosine Panis Sedis Gerunde; et si una ipsarum non vixerit illo tunc de illis quinque milibus solidos sibi dimissis emanatur redditus qui addantur quarto elemosine predictae. Item volumus quod si dictis nobilis filius noster carissimus quandocumque obierit sine liberis legitimis, vel cum infantibus legitimis ad etatem perfectam non pervenientibus, et ipsos infantes vel infantem postea contigerit mori sine infantibus aut infante legitimis ex eis decendentibus qui ad etatem perfectam non pervenerint, quod unus monachus instituat in monasterio Sancti Salvatoris de Breda ultra numerum monachorum qui in ipso monasterio est vel erit adveniente condicione predicta, cui siquidem monacho assignamus sine forscapiis in ipso casu trecentos solidos barchinonensis monete de terno singulis annis habendos et percipiendos per dictum monachum super redditibus de Montecluso, qui fuerit venerabilis domine Geralde de Montecluso quondam, quos nobilis Bernardus de Capraria maior dierum emit et postea nobis vendidit et eos iam donavimus iamdicto filio nostro et eius liberis sub condicionibus predictis, qui monachus habeat et teneatur interesse divinis officiis in dicto monasterio cotidie et inperpetuum et celebrare ter missam qualibet septimana ob remedium anime prefati filii nostri in altari Sancti Bartholomei, quod construi mandamus si dictus casus evenerit in ecclesia dicti monasterii de redditibus predictis de Montecluso, et emi pannos et apparamenta ipsi altari necessaria ad arbitrium dictorum manumissorum, quem siquidem monachum volumus ce sub obediencia abbatis ipsius monasterii et quod ibi ponatur cum consensu domini castri de Anglesio; et si forte abbas iamdicti monasterii voluerit quod dictus monachus instituat vel sit in ipso monasterio, in tali casu stabilimus et ordinamus in dicto altari unum locum presbiteratus perpetuo, et assignamus et damus trecentos solidos barchinonensis monete de terno habendos et recipiendos quolibet anno per clericum qui ipsum presbiteratum obtinebit super reddi-

tibus antedictis de Montecluso, et teneatur ipse clericus facere que superius ordinavimus et diximus de ipso monacho. Volentes etiam quod in ipso loco presbiteratus habeat ius patronatus dominus qui pro tempore fuerit castri de Anglesio predicti et habeat presentate clericum idoneum domino Gerundensis episcopo ab obtinendum beneficium predictum infra unum mensem postquam vacaverit quodcumque, et si forte dominus dicti castri infra unum mensem clericum idoneum ibi non presentaverit quocienscumque vacaverit collatio ipsius beneficii devolvatur illa vice tam abbati ipsius monasterii qui assignacionem ipsius beneficii infra alium mensem sequentem faciat clerico concedenti; et si predictus abbas in hoc negligens fuerit collatio ipsius beneficii illa vice tam domino Gerundensis episcopo devolvatur qui predicta infra alium mensem sequentem adimpleat ut preffertur, et quod ipse clericus teneatur feri facere quoddam aniversarium de ipsis trecentis solidos de monachis omnibus et clericis qui in dicto monasterio fuerint perpetuo die obitus nobilis carissimi filii nostri predicti. Item volumus et ordinamus quod de residuo ditorum reddituum de Montecluso, si hospitale edificabitur et construatur in loco vocato de Sancto Jacobo de Campo qui est in termino de Hostalricho, dentur ipsi hospitali quolibet anno ducenti solidos amore Dei, et totum superfluum ipsorum reddituum, et etiam dicti ducenti solidos si dictum hospitale non edificabitur in dicto loco iubemus et instituimus dari singulis annis amore Dei inter pauperes induendos, et inter virgines pauperes maritandas, et elemosinam faciendam ad cognitionem et arbitrationem ipsorum manumissorum nostrorum. Et totum superfluum ex ipsis redditibus et undecim mansi quos habemus in dicto loco vendantur, et de eo quod inde habitum fuerit dentur in termino de Montecluso mille solidos pauperibus verecundantibus et feminis pauperibus maritandis ad cognitionem ipsorum manumissorum et rectores ecclesie ipsius loci qui ibi fuerit, et alii mille solidos in loco de Sancto Acisclo, et alii mille solidos in loco de Anglesio sub formis et modis predictis ad cognitionem ipsorum manumissorum et rectorum ecclesiarum ipsorum locorum; et totum residuum detur amore Dei ad cognitionem ipsorum manumissorum in illis locis quibus eis visum fuerit. Item volumus quod ipsi manumissores teneantur complere omnia quecumque fuerint que contineantur in codicillis per nos ordinandis. In omnibus aliis vero bonis nostris mobilibus et immobilibus et iuribus universis nobis ubicumque pertinentibus et pertinere debentibus nunc vel infuturum aliqua racione, preter hoc de quibus superius sumus testata instituimus, facimus et ordinamus heredes nostros universales pauperes Christi verecundos, et infirmos, et cunctos hosciam, et virgines pauperes maritandas, et ordines pauperes, inter quos et inter illos qui nobiscum steterint et steterunt qui indigeant bona dicte hereditatis erogentur et distribuantur ad noticiam manumissorum nostrorum. Rogantes carissimum et dilectum filium nostrum vicecomitem antedictum et in dictum admonentes affectu et amore maternali, quod ipse nullum impedimentum prestat ordinationibus et aliis superius contentis et per nos factis; immo faciat et procuret, cum manumissoribus nostris, quod executio nostri testamenti ut cicius feri possit fiat ad salutem anime nostre, et quod deffendat que fecimus et ordinavimus pro salute anime nostre, tam in presenti nostro testamento quam in instrumentis inde factis, et si hoc fecerit altissimus conservet ipsum et faciat eum vivere ad eius servicium per tempora longiora, et habeat gratiam Dei omnipotentis et nostri. Volentes et mandantes quod de presenti nostro testamento fiant duo per alphabetum divisa. Et hec est nostra ultima voluntas quam volumus valere iure testamenti et si non valet valebit aut valerit iure testamenti valeat iure codicillorum vel iure alterius cuius-

libet nostre ultime voluntatis.

Actum est hoc · IIII · nonas iunii anno Domini · M^o · CCC^o · trecesimo tercio.

Sig+num nobilis domine Alienor testatoris predicte que hoc firmamus pariterque laudamus.

Testes vocati et rogati huius testamenti sunt frater Arnaldus de Episcopali, prior, fratres Raimundus Talexani, Arnaldus Romei, Guillelmus Ollerii, de ordine de Carmelo beate Marie Gerunde, Guillelmus Torrentani, Bernardus de Stagneolo, et Bernardus de Rivoclaro, alias Narcis [Nuncu]patus, clerici ecclesie Gerundensis, et Petrus Guillermi, clericus ecclesie de Caneto.

Eg[*signe*]o Raimundus de Vineis, publicus notarius substitutus a Raimundo de Gornallo, publico curie domini Gerundensis episcopi notario, hec scribi, feci cum suprascripto in vicesima linea ubi dicitur: Item pro missis canendis in ecclesia Sancte Margarite de Anglesio decem solidos; et in vicesima prima, pro pallio; et in · XXXI · monasterii; et cum raso et emendato in · LX · prima linea ubi dicitur etiam, et in · LXXIIII · ubi dicitur pariterque, et clausi. Et constat etiam de suprascripto in · IIII · linea ubi dicitur Gastonem Dei gratia.